

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Соціологічний факультет
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної роботи

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СОЦІОЛОГІЯ ІНТЕРНЕТУ»

рівень вищої освіти	другий (магістерський) рівень вищої освіти
галузь знань	05 – «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність	054 – Соціологія
освітня програма	«Цифровий соціум»
вид дисципліни	обов’язкова
факультет	соціологічний

2021 / 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету «29» червня 2021 року, протокол № 9

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Коритнікова Надія Володимирівна, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри методів соціологічних досліджень, доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій

Протокол від «18» травня 2021 року № 6

Завідувач кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій

Віль БАКІРОВ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Цифровий соціум»

Гарант освітньої програми «Цифровий соціум»

Лариса ХИЖНЯК

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол № 1 від 27 серпня 2021 року

Голова науково-методичної комісії соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Соціологія інтернету» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів спеціальності 054 – Соціологія та враховує вимоги до змішаної форми навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні концепції і практичні дослідження в галузі соціології інтернету, уявлення про суспільство і громадських зв'язках в цифровому соціумі і супутні соціальні зміни в зв'язку з інформатизацією, цифровизацією і датифікацією.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Вступ в соціологію інтернету
2. Штучна соціальність
3. Індивід у віртуальній реальності
4. Віртуальні співтовариства. Цифрова нерівність
5. Кіберкультура. Інтернет-комунікація
6. Свобода і загрози в цифрову епоху
7. Цифровизація політики та громадянського суспільства
8. Цифрова економіка. Електронна комерція. Онлайн-освіта

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Соціологія інтернету» є формування системи знань щодо нового формату соціальної реальності, що пов'язаний з можливостями інформаційних та комунікаційних технологій глобальної комп'ютерної мережі: явища, структури, процеси, тенденції розвитку та відповідні проблеми.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є

- ознайомити з концептуальними підходами до вивчення інтернету с позиції соціологічної теорії;
- отримати теоретичні знання щодо оцінки нових соціальних явищ щодо переваг та загроз впровадження інтернету в повсякденне життя людства;
- поглибити знання щодо основних напрямків інформатизації соціальних процесів;
- формувати раціональний підхід до зміни традиційних норм поведінки та пристосування до цифрового соціуму;
- оцінювати ефективність використання існуючих інтернет-технологій серед різних категорій населення та пропонувати засоби подолання цифрової нерівності;

- обґрунтувати необхідність застосування різних форм інтернет-комунікації для донесення своїх політичних поглядів та життєвих позицій;
- проаналізувати емпіричні дослідження про реальні соціально-економічні процеси в області інтернет-зайнятості;
- застосовувати адекватні інструменти і технології онлайн-освіти.

1.3. Кількість кредитів – 6

1.4. Загальна кількість годин:

денна форма – 180

заочна форма – 180

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й магістерський	1-й магістерський
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
32 год.	12 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	12 год.
Лабораторні заняття	
немає	немає
Самостійна робота	
116 год.	156 год.
у тому числі індивідуальні завдання	
немає	немає

1.6. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми магістри повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Перелік предметних компетентностей магістра

Загальні:

ЗК 1 – Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу, здатність оперувати теоретичними положеннями, категоріями та поняттями.

ЗК 2 – Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 5 – Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних цифрових джерел.

ЗК 6 – Здатність до конструктивної критики та самокритики.

ЗК 7 – Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами.

ЗК 11 – Здатність до міжособистісного спілкування, вміння працювати в команді, мотивувати людей та досягати спільної мети, розуміння та повага до різноманітності та мультикультурності.

ЗК 12 – Прагнення до саморозвитку, підвищення своєї професійної кваліфікації та майстерності.

Фахові:

ФК 1 – Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для розуміння та адекватної інтерпретації проблемних соціальних явищ і процесів.

ФК 2 – Розуміння особливостей соціальних процесів, трендів, можливостей в Україні та світі в цифрову епоху.

ФК 9 – Здатність ідентифікувати у комунікаційних системах соціально-небезпечний контент або ненормативну форму спілкування, вміння оперувати відповідними типологіями ризиків та небезпек.

ФК 10 – Здатність використовувати мультимедійні технології для презентації соціологічних досліджень, аналітичних матеріалів, комунікативного контенту.

ФК 11 – Здатність використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу та визначення ефективності проведення кампаній з застосуванням соціально-комунікативних технологій.

ФК 12 – Здатність зіставити наявне знання з практичними викликами

Програмні результати навчання:

ПРН 1 – Вміння застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення особливостей функціонування та розвитку цифрового суспільства.

ПРН 4 – Здатність експертно оцінювати соціальні програми та проекти, які реалізуються за допомогою цифрових технологій, визначати їх ефективність/результативність, надавати рекомендації щодо їх вдосконалення.

ПРН 5 – Здатність аналізувати та вирішувати соціальні проблеми шляхом налагодження взаємодії із представниками бізнесу, органів державного управління та громадськістю.

ПРН 11 – Формулювати дослідницькі запитання та конкретизувати мету дослідження.

ПРН 12 – Визначати соціальні проблеми викликані цифрового соціуму, їх можливі структурні та культурні чинники.

Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- предмет, цілі і завдання соціології інтернету;

- понятійний і категоріальний апарат соціології інтернету;
- методологічні принципи та основні теоретичні підходи до аналізу інтернет-середовища;
- основні напрямки інформатизації суспільного життя;
- особливості інтернет-комунікацій та різноманіття їх форм;
- ключові принципи діяльності та інфраструктуру інтернету;
- стратегію забезпечення інформаційної безпеки в процесах впровадження цифрових технологій;
- сучасні соціальні проблеми щодо втілення віртуального простору;

вміти:

- доводити доцільність використання інтернет-технологій та вбачати загрози в їх нераціональному застосуванні;
- оцінювати поточну ситуацію щодо впровадження інтернет-проектів;
- визначати ключові проблеми і труднощі, які виникають в процесі реалізації інтернет-проектів;
- оптимально застосовувати інтернет-комунікації в ході взаємодії з партнерами, бізнесом та органами влади;
- використовувати архітектуру інтернету задля розвитку цифрового соціуму.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ в соціологію інтернету

Цифрове суспільство - новий формат соціальної реальності: структури, процеси і тенденції розвитку. Інформаційне суспільство: основні теоретичні концепції. Інформатизація як компонент соціальної реальності. Зв'язок технологічних, культурних, соціальних та інституціональних змін в сучасному суспільстві. Різні визначення сучасного західного суспільства і його характеристики (постіндустріальне суспільство, суспільство постмодерну, мережеве суспільство, глобальне суспільство, інформаційне суспільство). Концепція постіндустріального суспільства Д. Белла. Основні риси постіндустріального суспільства, відмінність його від доіндустріального та індустріального. Критика теорій постіндустріального суспільства.

Теоретична соціологія перед викликом цифровізації. Тракткування соціальної реальності в контексті експансії цифрових технологій. Соціологічні підходи до вивчення інтернету, штучного інтелекту, великих даних. Проблеми та можливості інтеграції соціологічної класики в вивчення нової соціальної реальності. Віртуальна реальність і доповнена реальність як предмет соціологічного теоретизування.

Предмет і методи соціології інтернету. Поняття соціології інтернету (кіберсоціологія, соціокібернетика). Кіберпсихологія. Антропологія Інтернету (цифрова антропологія, кіберантропологія). Цифрова соціологія. Акторно-мережева теорія і соціологія Інтернету.

Тема 2. Штучна соціальність

Штучний інтелект і штучна соціальність: нові явища, проблеми і завдання для соціальних наук. Взаємозалежність "людина - машина", онлайн-культура, нова соціальна аналітика. Взаємодія людини і комп'ютера. Втілені розмовні агенти. Вхідження технологій штучного інтелекту в повсякденне життя суспільства. Теоретична модель цифрового суспільства, заснована на чотирьох концептах штучного інтелекту: свержсвязність, платформізація, датіфікація і алгоритмічне управління. Людино-орієнтований підхід до штучного інтелекту: інструментальність, екзистенціальна, соціальність. Регулювання штучного інтелекту. Політика щодо штучного інтелекту. Етичні підстави штучного інтелекту.

Тема 3. Індивід у віртуальній реальності

Основні соціально-психологічні риси кіберпростору (Дж. Сулер). Мотивація користувачів інтернету. Класифікація мотивів (діловий, пізнавальний, комунікативний, самоствердження, рекреації і т.д.).

Залежність від інтернету (інтернет-адикція), її основні індикатори. Особливості інтернету, що сприяють поширенню і збільшенню залежності від Мережі. Проблеми, які створює інтернет-залежність для самого користувача і оточуючих його людей.

Віртуальні образи, створювані людьми при спілкуванні в інтернеті. Особливі соціальні ролі - аватари, нові імена (ніки). Основні підходи до вибору ніка. Різні стратегії самопрезентації особистості - різні типи аватарів.

Девіантна поведінка. Перехід від віртуального знайомства до реального. Відносна безпека мережевого спілкування. Віртуальні романи та причини їх виникнення. Реалізація сексуальних бажань в мережевому спілкуванні. Позитивні і негативні наслідки віртуальних романів.

Продукти цифрового селф-трекінгу, квантифікація тілесності.

Тема 4. Віртуальні співтовариства. Цифрова нерівність

Віртуальні співтовариства як особливе соціальне явище. Основні напрямки вивчення віртуальних спільнот. Відмінності між віртуальними і реальними спільнотами (Г. Рейнгольд); мережева організація ВС (Б. Уеллман); конфлікти приватних інтересів і можливості створення і використання «суспільних благ» (П. Коллока); соціально-психологічні дослідження он-лайн комунікації (М. Лі, Т. Постмес, Р. Спірс). Основні проблеми інтернет-спільнот. Основні ролі в мережевих спільнотах: гуру, модератори, адміністратори. Конфлікти в мережевому спілкуванні. Етика і культура взаємин. Мережевий етикет або «нетикет» (netiquette).

Соціальна нерівність серед користувачів інтернету: нові підстави для стратифікаційного ділення. Соціальна структура віртуальної реальності, її особливості. Хакери як нова соціальна група, їх типологія і мотивація діяльності. Технологічна інфраструктура цифрового суспільства. Наслідки впровадження алгоритмів. Механізми функціонування алгоритмів: системи

соціального ранжирування, бульбашки фільтрів, нерівний доступ до алгоритмічної обізнаності.

Тема 5. Кіберкультура. Інтернет-комунікація

Трансформація традиційної системи цінностей. Поява нових соціальних інститутів. Особливості нової інтернет-культури. Основні риси та особливості взаємодії індивідів в кіберпросторі. Різні канали та можливості комунікації (електронна пошта, чати, веб-конференції, форуми) і їх специфіка.

Інтерактивність. Постійні трансформації простору. Обмеженість сенсорних відчуттів. Анонімність і невидимість. Децентралізація. Необхідність специфічних знань і навичок. Унікальна система пошуку інформації. Гнучкість простору. Можливість одночасної комунікації великих груп. Розтягування і стиснення часу в процесі комунікації. Письмова мова, можливість фіксації і збереження тексту «розмови». Гіпертекст і мультимедіа - нові форми подачі інформації.

Особливості інтернету як засобу масової комунікації. Основні переваги і недоліки глобальної мережі в порівнянні з традиційними ЗМІ. Основні вимоги до інформації, для того щоб її можна було розглядати як публікацію: «Збереженість» інформаційних повідомлень, їх незмінність і наявність постійного веб-адреси. Поняття аудиторії інтернету. Поширення «традиційних» моделей комунікації на інтернет. Традиційні ЗМІ в кіберпросторі: он-лайн версії. Інтерактивність нових інформаційних каналів.

Розмовні комп'ютеризовані агенти, їх розмовні прийоми і людиноподібні мовні патерни.

Тема 6. Свобода і загрози в цифрову епоху

Правове регулювання віртуальної реальності. Інформаційне та авторське право, інтелектуальна власність. Значення авторського права в сучасній культурі. Обмеження поширення інформації. Захист електронної інформації. Захист торгових марок. Злочини у сфері інформаційних технологій. Інтернет-злочини та інші «сірі» форми діяльності в інтернеті. Незаконний доступ до закритої інформації. Поширення заборонених матеріалів. Шахрайство. Цифровий (платформний, що стежить) капіталізм.

Політико-правові реалії цифрового суспільства. Трансформація довіри в цифровому світі. Довіра і ризики в цифровому суспільстві.

Тема 7. Цифровизація політики та громадянського суспільства

Політичні технології в цифрову епоху. Громадянське суспільство в умовах цифровизації. Політичний активізм та соціальні рухи в інтернеті. Протестні акції в соціальних мережах. Соціальні боти. Онлайн-фандрайзинг.

Цифровизація сфери соціальних послуг. Цифрова трансформація соціальних сервісів і служб. Перехід від аналогової (заявної) до цифрової (проактивного) системі підтримки. Державні цифрові сервіси соціальних послуг: проблеми та можливості впровадження. Цифровий капітал

споживачів соціальних послуг. Соціальне волонтерство та інтернет-активізм: грані взаємодії. Соціальні ризики цифровизації соціальної сфери: автоматизація бідності, цифрова диктатура, цифрова нерівність і етичні проблеми цифровизації сфери соціальних послуг. Інтернет-безпека. Кібертероризм.

Тема 8. Цифрова економіка. Електронна комерція. Онлайн-освіта

Нова економіка - економіка, заснована на знаннях. Перехід сучасних західних суспільств від традиційної індустріальної економіки до «нової економіки». Її основні риси. Найбільш яскраві приклади. Перехід від масовості до унікальності (кастомізація). Загострення символічної конкурентної боротьби. Віртуалізація якості товарів і послуг. Зміна ролі реклами в сучасному суспільстві. Трудові відносини в умовах нової економіки. Реорганізація робочої сили, поява нових рівнів її об'єднання, нових стандартів якості та стабільності зайнятості.

Інтернет як робоче місце і як засіб заробітку: нові професії та спеціальності. Поняття зайнятості в інтернеті (або інтернет-зайнятості). Основні приклади інтернет-зайнятості: їх специфіка, поширеність і темпи зростання. Інтернет як засіб полегшення роботи. Електронний підпис і перспективи зміни умов документообігу завдяки новим інформаційним технологіям. Переваги та недоліки для працівників і роботодавців. Сфери поширення телероботи. Віддалена робота. Телеробота.

Можливості інтернету як засобу пошуку роботи. Віртуальні кадрові агентства. Форуми і чати як джерело неформальної інформації для працівників і роботодавців. Активний і пасивний спосіб пошуку роботи. Вакансії найбільш широко представлені в інтернеті.

Трансформація освіти в цифровий цивілізації. Дистанційне та онлайн освіта. Проблеми та ризики цифровизації освіти.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Вступ в соціологію інтернету	22	4	4			14	20	2					18
Тема 2. Штучна соціальність	22	4	4			14	20	2					18
Тема 3. Індивід у віртуальній реальності	22	4	4			14	24	2	2				20
Тема 4. Віртуальні співтовариства.	22	4	4			14	24	2	2				20

Цифрова нерівність												
Тема 5. Кіберкультура. Інтернет-комунікація	22	4	4			14	24	2	2			20
Тема 6. Свобода і загрози в цифрову епоху	22	4	4			14	24	2	2			20
Тема 7. Цифровизація політики та громадянського суспільства	24	4	4			16	22		2			20
Тема 8. Цифрова економіка. Електронна комерція. Онлайн-освіта	24	4	4			16	22		2			20
Усього годин	180	32	32			116	180	12	12			156

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Вступ в соціологію інтернету	4	
2	Штучна соціальність	4	
3	Індивід у віртуальній реальності	4	2
4	Віртуальні співтовариства. Цифрова нерівність	4	2
5	Кіберкультура. Інтернет-комунікація	4	2
6	Свобода і загрози в цифрову епоху	4	2
7	Цифровизація політики та громадянського суспільства	4	2
8	Цифрова економіка. Електронна комерція. Онлайн-освіта	4	2
	<i>Усього годин</i>	32	12

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна форма	Заочна форма	
1	Основні тенденції розвитку Мережі, прогноз на майбутнє	14	18	Мультимедійна презентація

2	Штучна соціальність	14	18	Мультимедійна презентація
3	Індивід у віртуальній реальності	14	20	Мультимедійна презентація
4	Віртуальні співтовариства. Цифрова нерівність	14	20	Усна доповідь
5	Кіберкультура. Інтернет-комунікація	14	20	Усна доповідь
6	Свобода і загрози в цифрову епоху	14	20	Усна доповідь
7	Цифровизація політики та громадянського суспільства	16	20	Експертний висновок
8	Цифрова економіка. Електронна комерція. Онлайн-освіта	16	20	Експертний висновок
	<i>Разом:</i>	116	156	

6. Індивідуальні завдання (не передбачено)

7. Методи навчання

Навчання студентів здійснюються у формі лекцій та семінарських занять з застосуванням дистанційних методів навчання (e-mail, Google Class, Zoom):

- читання оригінальних текстів, перегляд відеоматеріалів за програмою курсу і їхнє коментування (оцінка) на семінарських заняттях;
- метод залучення до навчальних дослідницьких та експертних мікропроектів;
- метод індивідуальної роботи, заснований на підготовці та публічній презентації доповідей за обраними темами.

8. Методи контролю

Форми контролю:

- поточний контроль: виконання контрольної роботи;
- проміжний контроль: доповіді на семінарських заняттях, усні опитування на лекціях;
- підсумковий контроль складається із трьох компонентів:
  - 1) підсумки проміжного контролю;
  - 2) оцінювання контрольної роботи;
  - 3) підсумки письмового екзамену.

Поточний контроль

Контрольна робота. Завдання – надання експертного висновку щодо проблематики соціології інтернету.

Орієнтовний перелік питань для контрольної роботи:

- Тролінг в інтернеті: неминуче зло?
- Право на анонімність в цифровому соціумі
- Мова ворожнечі в Мережі
- Мережеві фейки і офіційна пропаганда
- Сексуальні і шлюбно-сімейні практики онлайн
- Хакери в передвиборних технологіях
- Уявні ризики і реальні небезпеки штучного інтелекту
- Різниця між людиною і роботом
- Протестна активність в «дворових чатах»
- Людина в умовах тотального спостереження

Проміжний контроль

- діалог-опитування на лекційних заняттях
- проведення дискусій на семінарських заняттях
- виконання практичних завдань на семінарських заняттях
- надають експертний висновок
- активність у проблемних та рольових ігор

Контроль виконання самостійних робіт

Перевірка виконання практичних завдань здійснюється з застосуванням дистанційних форм навчання (усна доповідь, експертний висновок щодо дискусійних питань соціології інтернету, рецензії на статті по темам курсу, мультимедійні презентації).

Підсумковий контроль (екзамен)

Екзаменаційна робота являє собою самостійну письмову роботу у формі тестових завдань. Метою тестування є перевірка рівня засвоєння студентами теоретичного та практичного навчального матеріалу в цілому; вміння студента використовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; сформованості загальних і професійних компетенцій; обґрунтованості і чіткості викладу відповіді; здатності творчо використовувати накопиченні знання та вміння; оформлення матеріалу відповідно до запропонованих вимог.

Підсумкова робота містить 20 тестових запитань. Максимальна оцінка за екзаменаційну роботу складає 40 балів.

9. Схема нарахування балів

Види навчальної роботи	Максимальна кількість балів	
	Денна ф.	Заочна ф.
Робота на семінарських заняттях	40	40
Контрольна робота	20	20
Екзамен	40	40
Разом:	100	100

Критерії оцінювання контрольної роботи

Критерій оцінювання	Денна ф.	Заочна ф.
Актуальність, систематичність, логічність і послідовність розкриття теми, обґрунтованість висновків, наявність самостійного аналізу	7 балів	7 балів
Відповідність завданню, адекватність використання понять та ідей теми, аргументованість, оригінальність.	7 балів	7 балів
Відповідність вимогам оформлення та термінам здачі	1 бал	1 бал
Захист в рамках відповідного семінару (презентація, відповідь на запитання, активне обговорення)	5 балів	5 балів
Усього	20 балів	20 балів

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті

	Бали
Відповідь повна, або з однією незначною помилкою	5
Відповідь повна, але з двома-трьома незначними помилками	4
Відповідь не досить повна, та містить суттєві помилки	3
Відповідь не повна, містить суттєві помилки	1-2

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та самостійна робота							Контрольна робота	Підсумковий семестровий контроль	Сума	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		(залік)		
5	5	5	5	5	5	5	5	20	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Cathy O’Neil. Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York: Crown Publishers, 2016
2. Батыгин Г.С. Социология Интернет: Наука и образование в виртуальном пространстве // Социологический журнал. 2001. №1. С. 176-187.
3. Гуманитарные исследования в Интернете / Под ред. А.Е. Войскунского. М.: «Можайск-Терра», 2000.
4. Кастельс М. Информационная эпоха, экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. М.: ГУ-ВШЭ, 2000.
5. Касьянов В.В. Социология Интернета : учебник для академического бакалавриата / В. В. Касьянов, В. Н. Нечипуренко. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 424 с. — (Серия : Бакалавр. Академический курс).
6. Коллинз Р. Может ли социология создать искусственный разум? // Личностно-ориентированная социология / П. Бергер, Б.Бергер, Р.Коллинз. М. : Академический проект, 2004. С. 566—598.
7. Коротникова Н.В. Интернет как средство производства сетевых коммуникаций в условиях виртуализации общества // Социологические исследования, 2007, № 2 – стр.85 -93.
8. Коротникова Н.В. Формы и характеристики Интернет-коммуникации: социологический анализ // Вестник Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина «Социологические исследования современного общества: методология, теория, методы». – 2007, – № 761. – С. 183 – 190.
9. От искусственного интеллекта к искусственной социальности: новые исследовательские проблемы современной социальной аналитики / под ред. А.В. Резаева. М. : ВЦИОМ, 2020.

Допоміжна література

10. Barlow J.P. A declaration of the independence of cyberspace. [online] URL: http://www.eff.org/pub/Publications/John_Perry_Barlow/barlow_0296.declaration .
11. Lee F., Larsen L.B. (2019) How Should We Theorize Algorithms? Five Ideal Types in Analyzing Algorithmic Normativities. *Big Data & Society*. Vol. 6. №. 2.
12. Morris M. The Internet as Mass Medium // JCMC. 1995. Vol. 1. №. 4.
13. Nielsen J. Multimedia and hypertext: The Internet and beyond. San Francisco: Morgan Kaufmann, 1995.
14. O’Neil C. (2016) Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. New York: Crown Publishers
15. Rheingold H. The virtual community: Homesteading on the Electronic Frontier. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Co., 1993.

16. Zuboff S. (2019) *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York, NY: PublicAffairs.
17. Арефьев П.Г. Интеграция российского академического сообщества в глобальные коммуникации // *Социологический журнал*. 2001. №2.
18. Бахмин А.В. Сотрудничество и конфликт в виртуальном сообществе // *Социологический журнал*. 1997. № 1/2. С. 65-92.
19. Бек С., Лейтенеггер Ж.-М. Электронный бизнес с точки зрения клиента: от Web-попрыгунчика до верного виртуального заказчика // *Принцип электронного бизнеса / IBM Consulting Group*. М.: Открытые системы, 2001. С. 87-101.
20. Белл Д. *Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования*. Пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 1-59
21. Бокарев Т.А. *Энциклопедия интернет-рекламы*. М.: ПРОМО-РУ, 2000.
22. Войскунский А. *Исследования Интернета в психологии // Интернет и российское общество / Под ред. И. Семенова*. Моск. Центр Карнеги. М.: Гендальф, 2002.
23. Войскунский А.Е. *Феномен зависимости от Интернета // Гуманитарные исследования в Интернете / Под ред. А.Е. Войскунского*. М.: «Можайск-Терра», 2000. С. 100-131.
24. Гидденс Э. *Социальные изменения в современном мире // Э. Гидденс Социология*. М.: Эдиториал УРСС, 1999. С. 483-610.
25. Дракер П. *Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева*. М.: Academia, 1999. С. 70-100.
26. Дрожжинов В., Штрик А. *Проблема цифрового расслоения общества // PC Week*. 2000. №43.
27. Заиченко С.А. *Занятость в Интернет: нетипичные свойства и новые подходы к изучению // Экономическая социология*. Т. 3. №5. С. 93-110.
28. Земнухова Л.В. *Социотехническое в цифровой социологии: методологические возможности и ограничения // Социология власти*. 2018. Т. 30. № 3. С. 54—68.
29. Иноземцев В. *Перспективы постиндустриальной теории в меняющемся мире // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В.Л. Иноземцева*. М.: Academia, 1999. С. 3-64.
30. Иноземцев В. *Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: Учебное пособие для студентов вузов*. М.: Логос, 2000. С. 3-30
31. Капелюшников Р.И. *Технологический прогресс — пожиратель рабочих мест? // Вопросы экономики*. 2017. № 11. С. 111—140.
32. Кастельс М. *Информационная эпоха, экономика, общество и культура: Пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана*. М.: ГУ-ВШЭ, 2000. С. 491-513.

33. Колозариди П.В., Макушева М.О. Интернет как проблемное поле социальных наук // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2018. № 1. С. 1—11.
34. Корбут А. «Простите, я никак не могу понять»: способы реагирования на непонимание во взаимодействии человека и робота // Laboratorium: Журнал социальных исследований. 2018. Т. 10. № 3. С. 57—78.
35. Коротникова Н.В. Коммуникативный процесс в информационном обществе // Вестник Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина «Социологические исследования современного общества: методология, теория, методы». – 2005. - № 652. – С. 57 – 61.
36. Коротникова Н.В. Социологическая интерпретация Интернет-коммуникации и проблема методологии анализа // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць, Т.2. - Х: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2006. – С. 352 – 355.
37. Коротникова Н.В. Интернет-зависимость и депривация в результате виртуальных взаимодействий // Социологические исследования. – 2010. - № 6. – С. 70 – 80.
38. Купер И.Р. Гипертекст как форма коммуникации // Социологический журнал. № 1/2. 2000. С. 37-59.
39. Курицкий А.Б. Интернет-экономика: закономерности формирования и функционирования. СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 2000.
40. Малинкин А.Н. Социология знания и современное «общество знания» // Социологический журнал. 2002. №2. С. 36-57.
41. Печенкин В.В. Информационные технологии в социальной структуре общества. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2001.
42. Резаев А.В., Стариков В.С., Трегубова Н.Д. Социология в эпоху «искусственной социальности»: поиск новых оснований // Социологические исследования. 2020. № 2. С. 3—12.
43. Резаев А.В., Трегубова Н.Д. Искусственный интеллект и искусственная социальность: новые явления, проблемы и задачи для социальных наук // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2021. № 1. С. 4—19.
44. Реутов Е.В., Тришина Т.В. Интернет-практики и информационные предпочтения населения // Социологические исследования. 2015. № 4. С. 140—148.
45. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под. ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999.
46. Сивков Д.Ю. Дигитальная социология: напряжения, неопределенности, нерешенные проблемы // Социология власти. 2018. Т. 30. № 3. С. 8—13.
47. Срничек Н. Капитализм платформ / пер. с англ. и науч. ред. М. Добряковой. М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2019.

48. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под. ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999. С. 373-400.
49. Утехин И. Взаимодействие с «умными вещами»: введение в проблематику // Антропологический форум. 2012. № 17. С. 134—156.
50. Хониева Е.А. Гендер и дисплей: коммуникативные жанры и способы категоризации во взаимодействии с голосовыми ассистентами // Журнал социологии и социальной антропологии. 2017. № 5. С. 95—112.
51. Шиняева О.В., Полетаева О.В., Слепова О.М. Информационно-цифровое неравенство: поиски эффективных практик адаптации населения // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. 2019. № 4. С. 68—85
52. Эко У. От Интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст. Отрывки из публичной лекции Умберто Эко на экономическом факультете МГУ 20.05.1998 // Интернет. 1999. № 6-7.